

KÜLFÖLDI SZEMLE.

I. *Amerika.* A „Boston Evening Transcript“ dec. 6-ik számában „a lelkesülő unitáriusok“ cím alatt el van mondva, hogy százkilenc egyházközség képviselője megbeszélést folytatott arra nézve, hogy az unitáriusokat fel kell rázni az alvász betegségből, hogy hivatásuk magaslatára emelkedve, eleget tehessenek vallásétkölcsei magasabb kötelezettségüknek.

Még ezt megelőzőleg nov. 28-án a „Channing Hall“-ban Bostonban egy öttagú bizottság tárgyalt a lelkészek megalakítandó egyesületéről, minnek célja az volna, hogy a lelkészek, mint az egyházközségek képviselői szervezeti úton szólhatnak hozzá egy és más aktuális kérdéshez. Mintegy 98 lelkész küldte ki e bizottságot, hogy tegyenek javaslatot a szervezésre vonatkozólag.

A chicagói egyházközségi nevelésügyi bizottság jelenti, hogy általában az összes protestánsoknál sokkal több hallgató van a theologiai szemináriumokban, mint az előző években. Azonban ez általánosságban így van az egész Amerikában, hol a prot. egyházi élet nagyon élénk.

Az Amerikai Unitárius Szövetség 96-ik évi jelentésében 152 oldalon mondja el azt a nagy munkát, amit az unitarizmus érdekében kifejtett a társaság Eliot úr elnöklése s Cornish úr titkársága mellett. Az unitarizmus hívatására gondolva, érdekesen mondja Cornish titkár úr: „Nem lehet elég sokat ismételniünk, hogy a föld kerektségén szétszórt unitárius egyházaink csoportjai között a modern életben egy kezdődő világliberalizmus bukkan fel. Az odaadó és törekvő népek ezen csoportjai a valódi alkotói a földön remélt béke és igazság birodalmának.“

330 amerikai városban, Canadában s Angliában is behozták az „Útszéli szószék“ intézményét; t. i. a templom mellett feltűnő helyen jeles mondásokat függesztenek ki s azokat megújítják, hogy a járókelők elolvashassák.

II. *Anglia.* Angliában az utóbbi hónapok legérdekesebb kérdései az anglikán és az unitárius egyházak körül forogtak az angol katolikus dogmákkal kapcsolatban.

A „Westminster Gazette“ adja hírvül, hogy a modern egyháziférfiaknak Cambridgeben tartott konferenciájával kapcsolatban egy előkelő tagot eretnkséggel vádolva, feljelentették az egyházi hatóságoknál. Dr. Rashdall az oxfordi New-College filozófusa „Világos szavak Gore püspökhöz“ címen szól a Krisztus istenségéről s a szentháromsággal kapcsolatban ad annak lehető új értelmezést, mint maga is modern egyházi férfi.

„Unitarizmus és modernizmus“ című cikkben tudjuk meg, hogy D. N. Major, a „Ripon Hall“ igazgatója s a „Modern Churchman“ kiadója az, akit eretnkséggel vádolnak s aki a „Hibbert Journal“-

ban modern egyháziférfiak vagy unitáriusok címen kifejti, hogy az unitáriusok nem vezethetik a világot s így az anglikán egyházat kell megreformálni, hogy szellemi vezető lehessen.

Gore, Oxford püspöke lefújta a Major elleni feljelentést s mikor a canterburyi érsekhez megfellebbezték az elútasítást, az érsek azt mondta, hogy a püspök intézkedett a maga körében s neki sem joga, sem kedve nincs abba beleszólni.

Az egészben az a fontos, hogy sok előkelő gondolkozású férfi belátja, hogy vallásos fejlődésre szükség van s az unitáriusok helyzetét, kik szabadon fejlődhetnek, sokan irigylük is. Ezért látszik az unitarizmus az ő szempontjukból az útban levőnek, bár elismerik, hogy „az unitarizmus nemes harcot vív a keresztény vallás tanulmányozásában a szellem szabadságáért.”

Angliában és Franciaországban feltűnően megcsappant a papi pályára menők száma. Délfranciaországban pl. az utolsó 7 év alatt 105 meghalt lelkész helyett csak 12-t tudtak beállítani. Angliában Durham püspöke mondja, hogy a háború óta évente a háború előtti létszámnak egyharmadánál is kevesebbet szenteltek fel.

Ezen az angolok úgy segítenek pl. az unitáriusoknál, hogy világi papokat készítenek elő a nemes hivatásra s előadókül jelenleg Dr. Gow (Újtest.), Ph. Moore (Ótest.), Dr. Mc. Lachlan (egyház-tört.), Dr. S. H. Mellone (vallásbölcselet) tanárokat és lelkészeket sikerült megnyerni.

Az angoloknak egyik legnagyobb emberük lord Bryce, aki amerikai nagykövet volt sokáig, 84 éves korában meghalt. Felesége unitárius volt s ő maga presbiteriánus családból származott és mindvégig haladó embernek bizonyult. 1914-ben az öreg tudóst az oxfordi egyetem disz doktorává avatta a németországi göthai herceggel egyszerre.

Lord Bryce mondta, hogy „soha sem kell félni a kisebbség között lenni” --- mert rendszeren a kisebbségnél van az igazság. Nekünk unitáriusoknak is vigasztalásul szolgálhat.

Mikor XV. Benedeket pápának választották s a szabója meghalolta, azonnal ott termett, hogy a pápai ruhát, mit a ceremonia elvégzésére varrt, könnyebbé tegye, hogy a pápa össze ne roskadjon alatta.

Mondják, hogy amikor IX. Pius pápa választása volt soron, a szent kollégium elé térdelt s kérte, hogy kíméljék meg gyöngeségét s majd lerogyott és elterült a földön.

X. Pius pedig, midőn kérte: „elfogadod-e a választást, amely törvényszerint téged a legfőbb pappá tett?” azt felelte, hogy úgy fogadja el, mint egy keresztet s később hosszas imádkozás után mondta, hogy nagy áldozat az s érezte, hogy be fog következni.

Egy cambidgei hallgatóról mondják, hogy amikor elvégezte a teológiát, egyik tanára előtt hálát adott az Istennek, hogy tanulmányait befejezhette. Tanára ezt válaszolta: Hogy, hogy; hiszen én még csak most kezdem a magamét valóban. Angliában is úgy van az, hogy a jó pap holtig tanul.

„Unitarizmus Erdélyben” címen alólirott felhívta az angolok és amerikaiak figyelmét, hogy vegyék munkába a világ unitarizmusának egységes megszervezését.

IRODALOM.

Az unitárius egyház rendszabályai (1626—1850). Levéltári kutatás alapján összeállította magyarázva dr. *Tóth György*. Cluj—Kolozsvár, 1922. 8°. 126 l. Ára 50 lei.

Szerzőtől egy esztendő alatt a második egyházjogtörténeti munka. Az első „Az unitárius egyház szervezete“ címen jelent meg. Az alább ismertetendő munka az 1626—1850. évek egyházjogi anyagát öleli fel, de épen ez évszámok mutatják, hogy az anyag-felölelés nem volt teljes, mert az I. kötet a jelenleg érvényben levő egyházalkotmányunkat ismerteivén, az 1850-től 1899-ig való jogi anyag (az utolsó jegyzeteket nem tekintvén anyagpublicationak) ép úgy kimaradt, mint a másik oldalon az egyház megalapításától 1627-ig terjedő időnek vonatkozó egyházjogi alkotása. Az egyik hiányon a készülő IV. kötet szándékszik segíteni, a másik hiányon azonban, úgy látszik, csak a régóta várt egyházjogtörténeti okmánytár segíthet, lévén a kezdő korszak jogi anyaga keresztül-kasul összeszöve dogmatikai és iskolaügyi, tehát nem kizárólagos „jogi“ vonatkozásokkal.

A most közölt anyagról maga a szerző szinte a ridegségig menő határozottsággal állapítja meg, hogy elavult. Mindennek ellenére is kétségtelenül nagy jelentősége van a publicationak, mert becses okmánytára a megírandó Egyházjogtörténetnek. Ámde épen ezért sajnálatos, hogy a szerző a jogtudományi irodalomban különben szokásos „jegyzetes“ feldolgozással a munkának gyakorlati használhatóságát csökkentette, mert jól átgondolt, tervszerű beosztás és elrendezés helyett apró jegyzetekbe darabolta szét azon megjegyzéseit, amelyeknek vezető-elvszerű alkalmazásával a publicált anyagnak áttekinthetőségét s a történeti fejlődés plauzabilis igazolását kellett volna szolgálnia. Különösen áll ez a presbiteri szervezetek kialakulására irányuló történelmi fejlődés bemutatására, mit a szerző, Bochkor és Zoványi műveire való utalással, helyesen kapcsol be az erdélyi fejedelemség történetébe, de műve szerkezetének alaphiányai miatt nem világít meg annyira, mint azt ez a fontos történelmi kapcsolat megkívánná.

Szerzőnek az okmánypublicált irodalomra megállapított nemzetközi szabályok (részletesen ismertette azokat Thallóczy Lajos a „Magyar Történelmi Emlékek“ I. osztály XXXI. kötetének előszavában) ügylátszik elkerülték figyelmét s emiatt sok fáradsággal végezett el olyan munkát, amit szakszerű hozzáértéssel jobban, könnyebben s az olvasó szempontjából hasznosabban értékesíthetett volna. Óhajtható volna, hogy könyvének további kötetekben Szerző alkalmazkodjék e nemzetközi szabályokhoz, mert azok nél-